

САНГА ОЛЖ

№ 10 (12040) • Кулун тутар 20 күнэ, 2026 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Спорт

Мугудайга Байанай
күрэбэ/2

Бэлиитикэ

"Биир ньыгыл Арассыыйа"
уйгулаах олоҕу уһансар/4

2026 — Култуура сыла

Тыа сириин култуурата —
бэстибээл хараҕынан/5

Одьюлуунна — “Аҕа күрэбэ”

Улууска — бу күннэргэ. Кулун тутар 16 күнүгэр Одьюлуун нэһилиэгэр үгэскэ кубулуйбут улуустаабы “Аҕа күрэбэ-2026» бэрт сэргэхтик ыытылынна/3

Аҕа күрэбин кыайыылаах хамаандалара. МАРФА ПЕТРОВА ХААРТЫСКАҒА ТҮҥҮРИИТЭ.

Тэттик

«Работающая Якутия. Кадры» экспедиция Чурапчыга үлэлээтэ

Кулун тутар 16 күнүгэр күн бастакы ангаарыгар СӨ Дьарыктаах буолуу киинин госкэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ Светлана Горюшинская уонна СӨ Үөрэбириитин, наукатын министиэриэ Нюргуна Соколова спикердээх аһаҕас кэпсэтии буолла. Манна каадыр политикатын тула үгүс болпуурос ырытылынна.

Күнүс «Айылгыга» үлэ көрдөнөөччүлэргэ, үөрэххэ туттарсааччыларга киэнг түһүлгэ тэрилиннэ. Манна «Полиметалл УК», «Нордголд», «Сахатранснефтегаз» курдук улахан тэрилтэлэр у.д.а. кэлэн, вакансияларын, үлэлэрин билиһиннэрдилэр, дьон-сэргэ ыйытыларыгар хоруйдаатылар, үлэ көрдүүр дьон миэстэтигэр резюмеларын биэрдилэр.

Маны таһынан үөрэнээччилэргэ анаан араас идэлэри көрдөрөр маастар-кылаастар, салайааччылары кытта аһаҕас кэпсэтии, «Точка роста» профессиональной оонньуу, бизнэһи тэринээччилэргэ «Открой себя» маастар-кылаас тэрилиннэ. Улууспут оскуолаларыттан 300 кэрингэ улахан кылаас үөрэнээччилэрэ кытыннылар.

Салгыы экспедиция Таатта, Томпо, Өймөкөөн улуустарыгар үлэлиэбэ.

Улуус прокуратурата ыкка ытыттарбыт кыыс быраабын көмүскээтэ

Чурапчы улуунун прокуратурата, хаһаайына суох дьиз кыылларын көрүүгэ-истиигэ сокуон өттүтэн эппиэтинэстээх буолууга туһаайан улахан бэрэбиэркэни ыытта. Мындаҕаайы бөһүөлөгэр, тиэргэн иһигэр бэйдэ сылдыар ыт 11 саастаах кыыска саба түһэн, кыыс хаҕас ойбоһун ытыттаран, биллэрдик эмсэбэлээбит. Бэрэбиэркэ быһаарбытынан, Болугур нэһилиэгин дьаһалтата бэйдэ сылдыар ыттары тутан, кэмигэр сөптөөх дьаһалы ылбатабын түмүгэр ити түбэлтэ тахсыбытын быһаарда. Итинэн сиэттэрэн, оройуон прокурора суут дьиэтигэр ирдэбил түһэрибитэ көрүллэн, олохтоох дьаһалта оҕо туһугар 25 тыһыынча солкуобайы төлүүрүгэр бириигэбэрдээтэ. Суут быһаарыта олоххо кириитэ оройуон прокуратуратын хонтуруолугар сытар.

Арассыыйа Дьоруойа Чурапчыга сырытта

Бу күннэргэ Арассыыйа Дьоруойа Алексей Петров (Медведь) уонна волонтер Вера Душкевич Чурапчыга кэлэ сырыттылар. Кинилэри улуус баһылыга Степан Саргыдаев көрсөн, анал байыаннай дьайыыга ыараханник бааһырбыт байыастар эмтэнэр госпиталларыгар волонтердар тэрийэр үлэлэрин, көмөлөрүн туһунан сиһилии кэпсэттэ. Степан Анатольевич Арассыыйа Дьоруойугар Чурапчы дьонун-сэргэтин аатыттан саха быһабын бэлэхтээтэ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Кулун тутар
20 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Кулун тутар
21 күнэ
СУБУОТА

Кулун тутар
22 күнэ
БАСКЫҤЫАННЫА

Кулун тутар
23 күнэ
БЭНИДИЭННЫК

Кулун тутар
24 күнэ
ОПТУОРУННЫК

Кулун тутар
25 күнэ
СЭРЭДЭ

Кулун тутар
26 күнэ
ЧЭППИЭР

-2° -13°

-2° -13°

-4° -17°

-2° -17°

-1° -15°

0° -13°

2° -11°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Бырабыыталыстыба дьаһалтатын уонна Бырабыыталыстыба салалтатын мунһаҕар

Айсен Николаев Ил Дархан уонна Бырабыыталыстыба дьаһалтатын итиэннэ Бырабыыталыстыба салалтатын кытары ыппыт мунһаҕар Ситэрийлээх былаас ааспыт сыллааҕы отчуотун кэмигэр нэһилиэнньэттэн кирибит боппууостарга суһаллык эппиэттири бэлиэтээтэ. Биридүүлээн улуустарга көтөүллүбүт кэккэ боппууостар хайысхаларынан түргэнник уонна көдүүстээхтик үлэни ытарга эттэ.

Мунһааха дьэ-уот, хомунаалынай хаһаайыстыба эйгэтигэр баар балаһыаньаны көрдүлэр. Ураты болжомто бүддьүөт тэрилтэлэрэ уонна муниципальнай тэриллилэр төлөбүр дьиссипилинэтин тутуһуларыгар уурулунна. Онтон хомунаалынай комплекс тэрилтэлэрин үлэтэ быһаччы тутулукутааҕын туһунан Айсен Николаев эттэ уонна хонтуруолу күүһүрдүргэ, быһаарыны кэмигэр ылынарга соруудахтаата.

Үтү туттарааччыларга ааспыт сыл былаанын аһары толорбуттарын иһин, эбии төлөбүрү онгорор туһунан Ил Дархан соруудаҕын толорбуттарын туһунан этилиннэ. Айсен Николаев инникитин манньк быһыы-майгы үөскээһинигэр итинник ороскуот кэмигэр көрүллүөхтээгин бэлиэтээтэ.

Дойду Бырабыыталыстыбата 2030 сылга диэри үтүөнү онорууну сайыннары кэнсипсийэтин бигэргэттэ. Докумунга олобуран, аһымал санааланы үлэтинэн дьарыктанар дьону уонна тэрилтэлэри өйөөһүн саҕа мэхэньиисимнэрэ баар буолуохтара.

Булт саатынан көмөлөһүргө ыңгырда

Ил Дархан, «Биир ньыгыл Арасыйа» баартыа эрэгийиэннээҕи салаатын эскирэтээрэ Айсен Николаев байыаннай дьайыыга сылдьар байыастарга анаан 12 калибрдаах бултуур саатын туттарда. Бу саата киниэхэ үйэ чиппэрэ сулуспалаабытын бэлиэтээтэ. Кини «Патриот» киингэ байыаннай дьайыы кыттыылаахтарын, байыаннай дьайыы бэтэрээннэрин ассоциациятын кытта көрсүүгү саа дроннартан көмүскэнэргэ көдүүстээгин кэлсээбиттэрин истэн баран, быһаарыныны ылыммытын туһунан эттэ. Ил Дархан Саха сирин олохтоохторун манньк саалаах буоллахтарына, байыаннай дьайыы байыастарыгар биэрэллэригэр эбэтэр атын гуманитарнай көмөнү өйүүллэригэр ыңгырда.

Хоруупсуйаны утары үлэни сүрүннүүр хамыһыйа мунһаҕа ЫТЫТЫЛЫННА

Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэҕэ хоруупсуйаны утары үлэни сүрүннүүр хамыһыйа мунһаҕын ытта. Хоруупсуйа сокуону кэһин эрэ буолбакка, эрэгийиэн сайдытыгар улахан мэхэй буоларын, бары таһымнаах былаас тэрилтэлэригэр итэвэли мөлтөтөрүн, инвестицияны тардыыны намтатарын, социальнай бырагыраамалары олоххо киллэриини, экэниэмикэ үүнүүтүн уонна дьон оловун хаачыстыбатын тупсарытын бытаардарын бэлиэтээтэ. Хоруупсуйаны утары үөрэхтээһин уонна хоруупсуйа тулуйбат сыһыаны үөскээти ону сэрэтиигэ сүрүн тирэх буолуохтааҕын туһунан эттэ. Ил Дархан дьаһалынан бигэргэтиллибит уопастыбаҕа хоруупсуйалаах быһыыны-майгыны тулуйбат буолууну итингэ туһуламмыт үөрэхтээһин чэрчитинэн иһитиннэрэр-үөрэтэр, судаарыстыбаннай уонна муниципальнай үлэһиттэри уонна бүддьүөт эйгэтин үлэһиттэрин кытта сэрэтэр үлэ, ыччаты уонна үүнэр көлүөнэни кытта алтыһыы, урбаан эйгэтин кытта бииргэ үлэлээһин дьаһаллара олоххо кирибиттэр. Саха сиригэр үөрэххэ барыта 3 тыһ. тахса киһи кытынна, онтон тэрээһиннэргэ 425 киһилээх тус састаап уонна 51 тиэхиньикэ.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Мугудайга – Байанай күрээбэ

Спорт. Быйыл Чурапчы улууһун 17 нэһилиэк хамаандалара бүтүүн илин-кэлин түһүстүлэр

Наталья Сибирикова

Кулун тутар 18 күнүгэр үгэскэ кубулуйбут нэһиликтэр икки ардыларынааҕы комплекснай спартакиада чэрчитинэн Саха АССР култууратын үтөлөөх үлэһитэ, ССРС физическэй култууратын хамсааһынын туйгуна, "Урожай" уопастыба бочуоттаах чилиэнэ А.К.Софронов аатыгар анаммыт улуустааҕы Байанай күрээбэ Мугудай нэһилиэгэр Маралаайы күөлүн көнө ньууругар кизгэ далааһыннаахтык ытытылынна.

Чурапчы улууһун 17 нэһилиэгин хамаандалара бүтүүн тыһааһыннаах кирииллэргэ илин-кэлин түһүстүлэр. Сорох нэһиликтэр аҕа баһылыктарын кытары көрөөччүлэр, «Ыалдыааччылар» эмиэ халын хамаанданан кэлбиттэрэ көрөргө кэрэхсэбиллээх.

Бастагынан, бинтиэпкэнэн ытыгы көрүнгө сарсыарда эрдэ Чурапчы нэһилиэгэр буолбута. Салгыы кыттааччылар викторинаҕа булка, айылбаҕа сыһыаннаах ыйытыларга хоруйдаатылар. АК-47 автоматы ыһыы-хомууу көрүнгүтүн саҕалаан, дьэ, бириэмэҕэ кытаанах кирииллэр саҕаланналар. Манна Чурапчы уола Владимир Дьячковская 17 сөкүүндэлээх көрдөрүүтүн ким да куорбаҕа. Владимир бэйэтэ: «Автоматы дьэ иһигэр уонна таһырдыа ыһыы-хомууу диэн эмиэ тустуһунан буолар. Холубур, дьэ иһигэр бириэмэм 12-13 сөк. Буолааччы. Таһырдыа киһи илиитэ, автомат бэйэтэ тоноруттан, күндьыл туругуттан кытары барыта тутулукутаах», — диір.

Төрдүс көрүнгүн саамай ыһыылаах-хаһылаах, саамай тыһааһыннаах, өрө күүрүүлээх

көрүнгүтүн биридээрэ—уот оттон чэй оргутуута буолла. Хамаандалартан иккилии киһи — биридээр мас хайытан, биридээр уот оттон, иккиэн күөдүтүн тимир биэдэрэлэргэ тэн ууну оргуттулар. Түмүккэ Кытаанах, Алаҕар, Төлөй нэһиликтэрэ тэннээхтэрин булбатылар.

Байанай күрээбэ саха сиринэн алгыс тылынан аһылына. Мугудай нэһилиэгин баһылыга Николай Аммосов, Чурапчы улууһун баһылыгы бастаах солбуйааччы Рустам Данилов, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, күрэх сүрүн судьуйата Михаил Догордуров, «Саарба» маҕаһынын салайааччыта, күрээби иллээн-саҕалаан ытар Алексей Егоров эбэрдэлэрин эттилэр, күрэхтэһээччилэргэ ситиһилэри баҕардылар.

Мугудайдар дьону-сэргэни сахалыы сайаастык көрүстүлэр. Түөлбэ салайааччылар, ОДКХ үлэһиттэрэ түөрт олгуйунан тайах, чубуку, ынах этин, балык миинин, байтаһын биэ этин буһаран, алаадынан, итии чэйинэн эбиэккэ кыттааччылары, кэлбит ыалдыттары барыларын боско күндүлээтилэр. Ону таһынан оскуола, уһуйаан үлэһиттэрэ, чааһынай дьон, «Аартык» маҕаһынын аһы-үөлү дэлэйдик атыылаатылар. Онон дьон-сэргэ күрэхтэһиини тиһээр диэри астына-дуоһуһа көрдө.

Ойбон алларытыгар оскуола оҕолоро туһунан кириистилэр уонна улахан дьон иккилии буолан шаблонунан иккилии ойбону онордулар. Уолаттарга Хоптоҕо бастаата, Алаҕар, Мугудай иккис, үһүс буоллулар. Улахан дьонго төлөйдөр бастаатылар, Хайахсыт иккис, Болтоҕо үһүс миэстэҕэ табыстылар.

Эстафета — кыттааччылартан кытаанах тулууру, дьулууру

эрэйэр көрүг буолар. Күөлү кыйа араас моһоллору туораан, биэтэккэ ыстараап очукуота суох тийээр номнуо кыйыы тэнэ. Тонгуу хаарынан, синньигэс бэрэбинэ үрдүнэн, чөпчөктөрүнэн сүүрүү, туут хайыһарынан сыыры түһэн-тахсан элээрди, истиэнэни ыстанан, үрдүк туорай маһы туорааһын курдук уустук көрүнгүрү хамаандалар бэрэстэбииттэллэрэ чизэ-тээхтик аастылар. Түмүккэ Төлөй 1 м., Чурапчы 2 м., Соловьев 3 м. буолары ситистилэр.

Уопсай түмүккэ бары көрүнгүрү бастын таһымы көрдөрөн, Төлөй нэһилиэгэ кыйыылааһынан ааттанна. Чурапчы хамаандата иккис миэстэҕэ табыста, Арыылаах хамаандата үһүс буолла. Кыйыы өрөгөйүн билбит хамаандалар убаһанан, сыаналаах биригэһинэн наҕараадаланналар.

Мань таһынан төһө да лаппа кизһэрдэр, харангардар, кыахтаах дьон көрүнгүрүнэн мунутуур кыйыылааһы быһаарар күрэхтэргэ кириистилэр. Ол курдук, ойбон алларытыгар Арыылаахтан Марк Демьянов (17-с төгүлүн чемпион!), эстафетаҕа Дмитрий Степанов (Хадаар), 55-тэн үөһэ уот оттуугар Мугудайтан Валентин Захаров тэннээхтэрин булбатылар.

Мугудай булчуттарын А.А.Варламов, Н.Г.Данилов, С.Н.Красильников, И.И.Коркин, Т.П.Сивцев, С.Е.Оконешников, Д.Д.Сивцев, И.Е.Васильев, И.Д. Пермяков, Д.А.Дьячковская, Н.А.Варламов, П.С.Захаров сыдыаннара бу күрэххэ успуонсардаабыттарын бэлиэтир тоҕоостоох.

Ити курдук, үгүс киһи кэтэхэр биридээр улахан тэрээһинэ—Байанай күрээбэ Мугудайга үрдүк таһымнаахтык ытытылынна. 17 нэһилиэк барыта кыттыгыта көрөргө да астык буолла!

Сонуннар. Ийэ тылым — барҕа баайым

Марфа Петрова

Кулун тутар 17-18 күннэригэр Дьокуускай куоракка өрөспүүбүлүкэтээҕи "Ийэ тыл" көңүл түмсүү II форума аҕыс түһүлгүнэн ытытылынна.

Форум сүрүн сыалынан — улуустарга «Ийэ тыл» түмсүүлэрин салгыы тэрийии, «Ийэ тыл» бэйэтин салайынар тутулуун чопчулааһын буолар. Чурапчы улууһун дэлэгэссийэтин улуус баһылыгы социальнай боппууостарга солбуйааччы Мария Кронникова салайан илдэ сырытта. Чурапчылар 8 хайысхаҕа кытыннылар. Ол курдук, уһуйаан итиллээччилэригэр, төрөппүттэргэ, үөрэхити салайааччыларыгар, алын уонна орто сүһүөх кылаас учууталларыгар, тылбаасчыттарга, үөрэнээччилэргэ, бибилиэтиэкэ, култуура үлэһиттэригэр уонна сахалы тыһынаах эйгэни тэрийсэр дьонго анаммыт кэлсэтии куорат хас да оскуолаларынан, тэрилтэлэринэн ытытылыннар.

Тус бэйэм, оскуола оҕолоругар медиа куруһуогун ытарым быһытынан, «Саха тылын харыс-

тааһынга оҕолор бэйэлэрэ үлэлээһиннэрэ» түһүлгүгэ кыттан, өрөспүүбүлүкэтээҕи «Күн» оҕо хамсааһынын үлэтин-хамнаһын билистим. Бу түмсүү 2023 сыллаахха өрөспүүбүлүкэтээҕи лицей базатыгар оҕолор бэйэлэрин көбүлээһиннэринэн үөскээбит. Оҕолор оҕолорго өйдөтүү үлэтин ытар сыалтан туруммуттар. Аһаҕас кэлсэтии нөҥүө оҕолор бэйэлэрин саастыылаахтарыгар ийэ тылбыт киһиэхэ суолтатын быһаарыттан саҕалаабыттар: ийэ тылбытын харыстыырга ыңгырылары онгороллор, бэстибээллэри, дьаһаллары тэрийэллэр, тэттик роликтары усталлар. Ол түмүгэр, икки аһаар сыл иһигэр «Күн» түмсүү 12 улууска тэриллэн үлэлээн эрэр эбит. Билигин түмсүүгө 500-тэн тахса оҕо баар. Кинилэри сыл устата Чурапчы гимназиятын 11-с кылааһын үөрэнээччитэ Айсаана Сивцева ситиһиилээхтик салайан кэллэ:

«Хас биридди киһи саха тылын туһугар кыһаллаахтаах, үлэлиэхтээх ди саньыбыт. Биһиги, "Күн" оҕо хамсааһына, балтыларбыт, бырааттарбыт, ийэ тылларын умнан эрэллэринэн, оҕо оҕону көбүлүүр күүстээгин

өйдөөн туран, бу түмсүүнү тэрийбиппит.

«Күн» оҕо хамсааһына салгыы үлэлээн, сахабыт тылын харыстыыр санаалаах оҕолор элбээн, састаап кэнээн, түмсүүбүт өрөспүүбүлүкэ хас биридди оскуолатыгар тэриллэригэр баҕарабыт. Төрөөбүт тылбыт симэлийбэтин, өрүү сайда турдуң!»

Сахалы толкуйдаах, төрүт тылларын өрө тутар оҕолор баалларыттан киһи үөрэр. Кинилэр ыра санаалара туолан, хас биридди оскуолаҕа «Күн» оҕо хамсааһына тэриллэригэр баҕарабын. Бу түһүлгүгэ 80 оҕо кытынна.

Форум иккис күнүгэр П.А.Ойуунускай аатынан Саха академическай тыйаатырыгар пленарнай час буолла. Дьаһалы «Ийэ тыл» түмсүү салайааччыта, норуот сурыйааччыта Наталья Михалева салайан ытта. Чурапчы улууттан Мария Кронникова улуустааҕы «Ийэ тыл» түмсүү үлэтин, былаанын сырдатта. Форум түмүгүнэн «Ийэ тыл» түмсүү балаһыаньатын уонна 99 киһилээх сүрүн сүбэ састаабын кыюластааһынын бигэргэттилэр.

Одьюлуунга – “Аҕа күрээбэ”

Улууска — бу күннэргэ. Кулун тутар 16 күнүгэр Одьюлуун нэһилиэгэр үгэскэ кубулуйбут улуустаабы “Аҕа күрээбэ-2026» бэрт сэргэхтик ыытылынна

Видеоу
бу сигэнэн
киирэн
көрүң

Марфа Петрова

Кулун тутар 16 күнүгэр физкультурна уонна спорт төлөнөөх салайааччыта уонна тэрийээччитэ Афанасий Кирикович Софронов төрөөбүт нэһилиэгэр – Одьюлуунга үгэскэ кубулуйбут улуустаабы “Аҕа күрээбэ-2026» бэрт сэргэхтик ыытылынна.

Бэлиэтээн эттэххэ, Одьюлуун спорду өрө туппут нэһилиэк-тэртэн биридэстэрэ. Кэнники сылларга нэһилиэктер икки ардыларынааҕы комплекснай спартакиадаҕа ситиһиллэнэр, уопсай түмүккэ үс иһигэр киирэр. Онон бу нэһилиэк дьоно-сэргэтэ, уопсастыбанньыктара, Чурапчытааҕы аграрнай-технической колледж уонна оскуола кэлэтииптэрэ, нэһилиэк эр дьоно сүргэлэрэ көтө-буллэн, бу тэрээһингэ үлэлэстилэр, бириистэри туруордулар.

Күрэхтэһии түһүлгэтэ Моҕоллой эбэҕэ тэрилиннэ. Манна 11 аҕа уолунаан сэлэни хаамыларынан тэрээһин үөрүүлээх аһыллыыта буолла.

Мария Кронникова, улуус баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы:

“Бу күрэхтэһии Тааттаҕа ыытыллыахтаах өрөспүүбүлүкэтээҕи XXVI “Аҕа күрээбэ” сүүмэрдиир түһүмэҕэ буолар. Уон биир нэһилиэктэн элбэх, ол эбэтэр 4,5,6 оҕолоох аҕалар уолаттарын кытта күрэхтэһэ кэллилэр. Ону сэргэ хаһыс да

төгүлүн кыттар аҕалар бааллар. Ону үөрэ бэлиэтибин. Дьэ кэргэнгэ, оҕо иитиитигэр аҕа оруола улахан суолталаах. Оноуа улууска «Ыал саргыта» бырагыраама чэрчитинэн аҕаларга биир сүүрүн болҕомтону уурабыт. Тэрийии хайысхатын бэлиэтээтэххэ, Одьюлуун нэһилиэгэ элбэх үлэни онордо.

Быйылгы күрэхтэһии нэһилиэктер икки ардыларынааҕы комплекснай спартакиадаҕа киирэн, элбэх хамаанда кытынна. Онон куталаһыи икки бүк тыҥааһыннаах буолан биэрдэ. Уолаттардаах аҕалар төрүт үгэскэ киирбэтэх спорт сэттэ көрүнэр күүстэрин уонна сатабылларын холонон, илин-

кэлин түһүстүлэр.

Сэрэбизэй кэнниттэн бастакы түһүмэҕинэн кыраҕы харахтааҕы, сыыдам атахтааҕы быһаарар биатлон күрээбэ буолла. Оттон ойбон алларыыга, кутаа уоту оттон чэи өрүүгэ, баҕанаҕа ыттыыга күүстэрин-уохтары холостулар, сымсаларын, быһыдарын көрдөрдүлэр.

Салгыы күөл арҕаа өттүгэр бэрэбинэлэри суоран, эрбээн, оттук маһы хайытан, саһааннаатылар.

Бу күн аҕалар уолаттарын кытта биир хамаанда буолан биэргэ үлэлээн, дьулуурдарын, түмсүүлээхтэрин көрдөрдүлэр, оттон хамаандаларын туһугар ыалдыааччылар уонна көрөөч-

чүлэр ыһыларынан-хаһыларынан күрэхтэһиини күүркэтэн биэрдилэр.

Бэлэмнэммит оттук маһы элбэх оҕолоох Нария, Андрей Посельскайдарга, Саина, Алексей Аржаковтарга тиксэрихтэрэ.

Долгутуулаах, интэриһинэй күрэхтэһии түмүгүнэн Болтоноттон Сергей Крылов уолунаан Саянныын кыайылааҕынан тахсан, улуус дьаһалтатын 20 тыһ. суумалаах сэртификэтинэн наҕараадаланнылар. Оттон иккис бочуоттаах миэстэни Арыылаахтан Марк Демьянов уолунаан Алексейдыын ылылар. Кинилэр “Эркин” эр дьон түмсүүтэ (бэр. Я.П.Око-

нешников) туруорбут 10 тыһ. суумалаах сэртификэтинэн наҕараадаланнылар. Үһүс миэстэҕэ Мугудайтан Петр Яковлев уолунаан Петрдыын тиксэн, “Саарба” булт маҕаһынын (сал. А.Г.Егоров) 5 000 суумалаах сэртификэтин туттулар.

Биэс оҕолоох аҕа Сергей Крылов, кыайылаах:

“Аҕа күрээбэ бастаан, улахан уолбунаан кыттыбытым. Онон Хатылыга иккис миэстэ буолбуппуг. Оттон бу кыра уолбун 14 сааһыттан бэлэмнибин. Быйыл үһүспүтүн кыттабыт. Күрэхтэһиигэ туттулар тэриллэр үчүгэй туруктаахтара элбэҕи быһаарар. Ону сэргэ дьарык, сатабыл эрэйилэр. Бу иннинэ икки сыл үчүгэй бэлэмнээх кэлэн кыттыбыппыт, оттон быйыл соччо бэлэмнэммит суох этэ. Ол иһин ноҕоруускаланным. Саас да ылан эрэр быһыылаах (күлэр). Оҕо улаатар – аҕа кырдыар. Бары тэрийээччилэргэ махталбытын тиздэбин.

Санатан эттэххэ, Крыловтар дьэ кэргэн былырыын улууска кыайан, өрөспүүбүлүкэҕэ ситиһилээхтик кыттыбыттара.

Төрүт үгэскэ киирбэтэх спорт көрүннэрин ыччаттарбытыгар тиздидигэ, сайыннарыыга, ону тэнэ уол оҕону эр киһи быһыытынан иитиигэ, аҕа оруолун дьэ кэргэнгэ үрдэтиигэ туһуламмыт күрэх үрдүк таһымна ыытылынна.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

Изабелла Собакина-Uran Sanda:ra “Kwlba:j” бастакы анал быыстапката аһылынна

Сэмэн Жендринскэй

Ханнык баҕарар киһи төрүт култууратын сайыннарар, киэн туттар буоллаҕына, ол норуоту атын омук ытыктыыр, кэрэхсиир, сүгүрүйэр. Саханы саха дэппит, үрүн тыынын өлөйдөөбүт Дьөһөгөй Айыы оҕото – сылгыбыт барахсан сылаах этэ, уохтаах кымыһа, тириитэ, кыла, сыспай сизэлэ, бэл диэтэр, түүлээбит түүтэ барыта олус туһалаах.

Уран тарбахтаах маастардарбыт кылынан-сизелинэн онорбут оноһуктара олус кэрэ, сиздэрэй көстүүлээхтэрин таһынан, киһи доруобуйатыгар олус туһалаахтар, эмтиир күүстээхтэр. Чурапчы нэһилиэгэр төрүт култуурабытын сайыннарар “Утум уус” дьэтин иһинэн үлэлиир “Сизл тойуга” куруһуокка сылдьар кэрэ аҕаардар кылы сууйууттан саҕалаан, тыытан, сыйыан сүүмэхтэри бэлэмнээһингэ, ситиһии илиинэн хатыыга тийэ үөрэнэн, былааннаах үлэни тэрийэллэр, сиздэрэй

көстүүлээх, араас хабааннаах үлэлэри айан-тутан кэллилэр. Кулун тутар 16 күнүгэр “Айыллаан” култуура айар киһинигэр бу куруһуок үһүйүллээччүтэ бэйэтэ туһунан көрүүлээх Изабелла Семеновна Собакина-Уран Сандаара айар быыстапкатын үөрүүлээх аһыллыыта буолла.

Тэрээһини Варвара Орлова иилээн-саҕалаан ыытта. Үөрүүлээх чааска Чурапчы нэһи-

лигин баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы Варвара Макарова уонна “Ай” норуодунай устуудьуйа салайааччы Айылгы Пинигина эбэрдэлээтилэр.

Уран Сандаара – Болтоно нэһилиэгиттэн төрүттээх. Кини буҕаалтыр идэтин баһылаан, дойдутугар Чурапчыга хас да тэрилтэҕэ бу идэтин ситиһилээхтик үлэлээн кэллэ. Билигин Чурапчытааҕы

социальнай пуонда кылаабынай исписэлиис-эксперинэн үлэлиир. Кэргэнэ Андрей Герасимович Собакин – урбаанньыт. Кинилэр икки уол уонна биер мааны кыыс оҕолоохтор. Билигин икки улахан оҕолоро үөрэнэ, үлэли-хамсыы сылдьаллар. Оттон кыра уол Чурапчытааҕы гимназияҕа 9-с кылааска ситиһилээхтик үөрэнэр. Изабелла Семеновна спорт-оскуолаҕа, Чурапчытааҕы Судаарыстыбаннай физкультурна уонна спорт институтугар, Чурапчытааҕы аграрнай-технической кэллиэскэ буҕаалтырын үлэлээн баран, 2010 сылтан Социальнай страховкалааһын пуондатыгар үлэли сылдьар. 2021 сылтан кылынан, манҕай, кыра-кыраалаан онтон улам умсугуйан дьарыктанан, билигин ураты айымнылаах үлэлэрдээх маастар буолар.

“Эрдэ этиллибитин курдук, идэм – буҕаалтыр, онон наар ахсааны кытары “охсуһа” сылдыбыт киһибин. 2021 сыллаахха биэргэ үлэлиир кыыһым, кэллиэгэм “кылынан өрөбүн” диэн кэпсээбитин сэргии истэн,

миигин үөрэтэригэр көрдөспүтүм. Оноуа бастаан, тымырдаайыны өрбүтүм уонна олус астыммытым. Ол кэнниттэн туох эрэ дьоһуннааҕы онорор санаа баһыйан, бейсболка өрөргө сананным. 2023 сыллаахха баҕа өттүнэн, анаан-минээн куруһуокка кэлбитим, бэйэм оноһуктарбын көрдөрбүтүм.

Сизелинэн эр дьарыктаммаппын, өссө эмтээх оттору хомуйуунан, валяниенан, маһы лобзигынан эрбээн, оһуордары ойуулаан араас оноһуктары онорорбун сөбүлүүбүн. Бу дьарыктарынан умсугуйуум, айартутар эйгэм пандемия кэмтитэн саҕаламмыта. Ол иннинэ тугунан да улахан кыһаҕы дьарыктаммат этим. Төрүттэрибиттэн Уус Алдантан төрүттээх ийэм аҕата, эһэм Бүөтүр Алексеев – биллэр мас ууһа эбит.

Саамай улахан оноһурум – сөрүө, анаан-минээн быыстапкабар онорон аҕалан сытырабын”, — диэн Изабелла Семеновна дьарыгын туһунан бэрт кылгастык сырдатта.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

“Биир ньыгыл Арассыыйа” уйгулаах олоҕу уһансар

Бэлиитикэ. Чурапчыттан Биир ньыгыл Арассыыйа баартыя бэрэстэбиитэллэрэ Мэнгэ Хангаласка зонатааҕы пуорумга кыттыыны ыллылар

Людмила Горохова

Кулун тутар 12 күнүгэр Мэнгэ Хангалас оройуонугар «Биир Ньыгыл Арассыыйа» иккис очуоттуур-бырагыраамалыыр зонатааҕы пуорума буолан ааста. Манна илин эңгээр – Амма, Уус Алдан, Мэнгэ Хангалас, Таатта уонна Чурапчы улуустарын бэрэстэбиитэллэрэ кытыннылар.

Бырагыраама иитинэн алта төгүрүк остуол, пленарнай чаас ытылынна. Төгүрүк остуоллар модератордарынан партийнай бырайыактар федеральнай координатордара үлэлэтиллэр. Хас биирдии улуус бэрэстэбиитэллэрэ норуот бырагыраамалара улуустарыгар олоххо киириилэрин түмүгүн билиһиннэрдилэр, уопут атастастылар. «Биир ньыгыл Арассыыйа» саҥа бырагырааматыгар этиилэри киллэрдилэр.

Чурапчы улууттан 30 дэлэгээт кытынна. Манна политической сэбиэт чилиэннэрэ, партия актыбыыстара уонна бэтэрээннэрэ киирдилэр. Дэлэгээссийэни улуус баһылыга Степан Саргыдаев салайан илдьэ сырытта.

Лилия Лыткина, Чурапчы улуунун үөрэх салалтатын каадыры кытта үлэ отделын начаалынньыга, “Биир ньыгыл Арассыыйа” баартыя актыбыыһа:

○○○ «Городская среда», «Здоровое будущее – крепкая семья», «Историческая память», «Культура малой Родины», «Новая школа», «Российское село» диэн алта партийнай бырайыак хайысхатынан төгүрүк остуоллар ытылыннылар. Хас биирдии хайысхаҕа 20-тэн тахсалыы дэлэгээт кытынна. Кэнники биэс сүл иһигэр ытыллыбыт үлэ-хамнас сырдаттылынна, ол кэниттэн кизн ырытыһы буолла.

“Новая школа” диэн төгүрүк остуолга модераторынан Захар Никитин уонна Албан Стрекаловский үлэлэтиллэр. Манна оскуола дириэктэрдэрэ, нэһилиэк баһылыктара кытыннылар. Саҥа норуот бырагырааматыгар эбии киириэн сөптөөх хайысхалар ырытылыннылар, 27 этии киирдэ. Ол курдук, үлэ-һиттэр хамнастарын үрдэтии, оскуола оҕолорун барыларын босхо аһылыкка көһөрүү, каадыры эбии боппуруостарын таарыйдылар, «Земской учуутал» бырагыраама үчүгэин бэлиэтээн туран, өссө эбии квота көрүлүүтүн туруорустулар.

Биһиги улууспутугар кэнники биэс сүл иһигэр «Биир ньыгыл Арассыыйа» баартыя көмөтүнэн Е.А. Борисов аатынан библиотекэ-архыып, А.К. Софронов аатынан культурунай-спортивнай комплекс, П.Н. Сокольников аатынан киин балыһа иккис учураата, Алабар

Мэнгэ Хангалас оройуонугар Чурапчы улуунун дэлэгээссийэтэ.

нэһилиэгэр «Сырдык эйгэ» норуот айымньытын дьэстэ, Чурапчы, Болугур нэһилиэктеригэр элбэх кыбартыралаах олоһор дьэстэр тутулунулар, Ленин аатынан киин болуоссапыт өрөмүөннэнэ, «Социальной гаастааһын», “Хаарбах туруктаах дьэстэ» бырагыраамаларынан үгүс киһи туһанан, олохторун уйгута тубуста. Онон бу баартыя үлэтин түс бэйэм өйүүбүн”, - диэн санаатын үлэстэр.

Николай Сивцев, Чурапчытааҕы киин балыһа кылаабынай бырааһа, политекай сэбиэт чилиэнэ:

○○○ “Майа нэһилиэгэр «Есть результат» диэн пуорум буолан ааста. Кэлбит дэлэгээттэргэ «Биир ньыгыл Арассыыйа» баартыя кэнники биэс сыллааҕы үлэтин-хамнаһын билиһиннэрдилэр. «Здоровое будущее – крепкая семья» диэн төгүрүк остуол модератора, Дьокуускайдааҕы клиникескай балыһа кылаабынай бырааһа Елена Никитина Дойдубут Бэрэсидьээн Владимир Путин доруобуйа харыстабылын салаатыгар киллэрбит национальной бырайыактар чэрчилэринэн тутуллубут балыһалар, модульнай врачэбнай амбулаториялар туһунан сырдатта, үлэ-хамнас ырытыллан этиилэр киирдилэр. Ол курдук, Дьокуускай куоракка Перинатальной киин, онкология диспансера, оройуоннары этэр буоллаха, Амма улуунугар амбулатория, Ытык көүлгэ, Кэбээйигэ, Уус-Майаҕа, Муомаҕа балыһа комплекстара тутуллан үлэстэ киирбиттэрэ. Чурапчыбытыгар 20 сүл кэтэспит балыһабыт иккис учураата тутуллан киирбитэ. Улахан дьон көрдөрөр поликлиника-

лара, кэрэ аҥаардар, оҕолор көрдөрөр консультациялара, физио-отделениебыт, терапиябыт урут арҕам-тарҕам үлэлии турбут эбит буоллахтарына, бары биир сиргэ түмүллэн, дьон көрдөрүгэр олус табыгастаах. Маны сэргэ, туспа суһал көмө отделениета уонна МРТ блага баар. Бу барыта «Биир Ньыгыл Арассыыйа» баартыя национальнай бырайыактарын чэрчитинэн тутулунулар.

Кэнники сылларга дьон доруобуйаларыгар сыһыаннара биллэрдик улартынан, эрдэтинэ доруобуйаларын көрүнэр буолан эрэллэр. Куһаҕан дьалыктан аккаастанан, спордунан дьарыктанар дьон элбээтэ. Онон үчүгэй өтүгэр улартыылар бааллар, олох-дьаһах сыллата тупсан иһэр. “Биир ньыгыл Арассыыйа” баартыя туруоруммут соруктарын ситиһэн, биэс сүл иһигэр олус элбэх үлэ барда. Инниктин да кэскиллээх үлэ ытыллылар туһугар баартыябытын өйүүх тустаахпыт”, - диэн этэр.

Пленарнай чаас Майа нэһилиэгэр Д.Ф. Ходулов аатынан норуот айымньытын дьэстигэр ытылынна. Тэрээһин саҕаланьытыгар илин эңгээр улуустарга кэнники биэс сүл устата ытыллыбыт үлэни-хамнаһы сырдатар видеоролик көрдөрүлүннэ. Кирии тылы баартыя регионнааҕы салаатын исполкомун салаааччыта Надежда Селютина, Мэнгэ Хангалас улуунун баһылыга, баартыя олохтоох салаатын сэкирэтээрэ Дмитрий Тихонов эттилэр. Салгыы улуустартан партийнай бырайыактар бэрэстэбиитэллэрэ тыл эттилэр. Чурапчы улууттан Мындаҕайы бөһүөлөгүн “Сайды” фермер-

скэй хаһаайыстыбатын баһылыга Данил Павлов улууспут тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар тэрийэр үлэтин, баартыя бырайыактара, көмөлөрө олоххо киириилэрин туһунан билиһиннэрдэ. Доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр 5 сүл иһигэр ытыллыбыт үлэ-хамнас туһунан СӨ Дьокуускайдааҕы харах балыһатын сүрүн бырааһа Иван Луцкан, байыаннай дьайыы кыттылаахтарыгар, кинилэр дьэстэ кэргэт-тэригэр оноһулар көмөлөр туһунан СӨ Ыччат дьыалаларыгар уонна социальнай коммуникацияларын миниистирэ Петр Шамаев сырдаттылар. Түмүк тылы Надежда Селютина уонна Ил Түмэн Судаарыстыбаннай Мунһаһын бэрэссэдээтэлэ Алексей Еремеев эттилэр.

Данил Павлов пуорум пленарнай чааһыгар:

○○○ «Биир Ньыгыл Арассыыйа» баартыя саха сиригэр тыа хаһаайыстыбатын туруктаах сайдыытын хааччыарга, тыа сиригэр олоһорго, үлэтиргэ табыгастаах усулуобуйаны тэрийэргэ дьулуһар. Онон бу баартыя бырагыраамата тыа сирин кэлиминик сайыннарыыга уонна дойдуну онорон таһаараччыларын өйөөһүнгэ туһуланар, өрөспүүбүлүкэ туруктаах үүнүүтүгэр, чэчири сайдытыгар көмөлөһөр.

Чурапчы улууһа — тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын онорон таһаарыыга өрөспүүбүлүкэ биир бастын көрдөрүүлээх, инники күөһүгэ сылдьар улуус буолар. 2024 сүл түмүгүнэн, тыа хаһаайыстыбатын валовай онорон таһаарыыта 2 миллиард 128 мөлүйүүн солкуобайга тэҥнэстэ. 2025 сүл тохсунньу ый 1 күнүн туругунан бары көрүҥ хаһаайыстыбаларга 13860 ынах сүөһүнү, ол иһигэр 5533 төбө ынаҕы кыстатан турабыт. Сылгыбыт ахсаана – 15700 төбө, итинтэн биэтэ – 11690. Биһиги улууспут өрөспүүбүлүкэ сүөһүтүн 10%-нын, сылгытын ахсаанын 9,5%-нын ылар.

Билиҥҥи туругунан, бу салааҕа 31 тыа хаһаайыстыбатын кэпэрэтииптэргэ, 320 бааһынай уонна 7 көмө хаһаайыстыбалар, ону таһынан 1700-тэн таһаа хаһаайыстыбалар үлэлиллэр.

Ааспыт үс сылларга тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар көрүлүбүт өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтэ 506 мөлүйүүн солкуобайтан 555 мөлүйүүн солкуобайга тэҥнэстэ, ол эбэтэр 9,7% үрдээтэ, улуус бүддьүөтэ 21 мөлүйүүнтэн 26 мөлүйүүн солкуобайга тэҥнэһэн, 24% улаатта. Бу көрүлүбүт үп барыта тыа хаһаайыстыбатын сайдыытын бырагыраамаларынан буолар.

Социальной экономическай өттүнэн бигэ туруктаах буоларга, нэһилиэнньэни олохтоох сибидьэй бородууксуйанан хааччыарга улуус сирин кытта үлэстэ

«Сир Ийэ» пилотнай бырайыага 2023 сүлтан үлэтиир. Бырайыак 3 хайысхалаах: «Сүөһү эбии аһылыгын бэлэмнээһин», «Дулҕа талах астарыыта» уонна «Мелиоративнай үлэлэр». Бу үс сүл устата 220 мөлүйүүн суумалаах үлэ ытыллан, көдьүүстээбин дакаастаата.

Ол курдук, «Сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин» бырагырааматынан өрөспүүбүлүкэ, улуус, хаһаайыстыба кыттыгас үбүлээһиннээх 3 сүл иһигэр уопсайа 91 мөлүйүүн солкуобай үп көрүллэн, 30 единица тиэхиньикэ, ол иһигэр 9 МТЗ тыраахтар, 2 погрузчик, 19 состоруллар тиэхиньикэ уонна 471 туонна күөх ыһыы сизмэтин атыластылар, 48 км күрүө, от, тиэхиньикэ сарайдарын тутуу ороскуотун саптылар.

Ити үлэлэр түмүктэринэн сыллааҕы кормовой культуура ыһыыта 28 бырыһыан улаатан, 1600 гектартан 2042 гектарга диэри кэҥээтэ, сенаж оноруута 75 бырыһыан улаатан – 900 туоннаттан 1571 туоннаҕа тэҥнэстэ, сиилэс хомуура 1900 туоннаттан 2050 туоннаҕа тийдэ. Дулҕа талах астарыытын бырагырааматын чэрчитинэн 3 сүл иһигэр 50 мөлүйүүн 535 солкуобай суумалаах 1548 гектар сир оноһулунна, «Сир Ийэ» кэпэрэтиипкэ 1 погрузчик атылаһылынна.

«Мелиоративнай үлэлэр» бырагырааманан ньүүлсүтүүгэ, быһыты өрөмүөннээһингэ, бырайыагы онорууга 78 мөлүйүүн суумалаах үлэ ытылынна. Улуус бүддьүөттүнэн 20 мөлүйүүн үп көрүллэн, Нэлим, Бабаҕа, Мэнгири үрэхтэригэр буор быһытын онордулар. Ытыллыбыт үлэ көдьүүстээҕэ ньүүлсүтүллүбүт сиргэ от күүскэ үүннэ, биер гектартан 12 сэнтиниэртэн 25 сэнтиниэргэ тийэ улаатта.

Бу бырайыак биер ситиһинтэн улууспутугар быһыл үүт былаана 101% толоруллубута буолар. Ол эбэтэр, 5319 туонна үүт соҕотуопкаланна.

Бэлэм үп кэлэрин кэтэһэн олоһорбок, тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар биллэриллэр өрөспүүбүлүкэтээби уонна федеральнай граннарга кыттабыт. Онон, кэннэки үс сүл иһигэр 320 мөлүйүүн суумалаах көмөнөн туһанан, улууспутугар тыа хаһаайыстыбата сайдар. Манник көмөлөр саҥа саҕалыыр фермердэбитигэр уонна олохтоохтук үлэли сылдьар хаһаайыстыбаларытыгар төһүү буолаллар», - диэн билиһиннэрдэ.

Ити курдук, «Биир ньыгыл Арассыыйа» баартыя национальнай бырайыактара олохпут бары эйгэтигэр ситиһинилээхтик үлэлээн, олоһор усулуобуйабыт, олохпут таһыма сылтан сыл тупсар. Инникитин да тыа сирэ үүнэ-сайда, чэчири турдун!

Тыа сириин култуурата – бэстибээл хараҕынан

Култуура. «Айхаллан, Чурапчы» бэстибээл бастыгнарарын билиһиннэрэбит

Биһиги улууспутугар 17 тыа сириин түөлбэтин кулууптара тигинэччи үлэлии-хамсыы ололорлор: 16 Норуот айымньытын дыиэтэ уонна биир фольклор дыиэтэ. Тыа сириин талба талааннаахтарынан, уран тарбахтаахтарын барыларын сомоһолуу түмэр биир эрэ түһүлгэ – улуустаагы уус-уран самодеятельноһы көрүү бэстибээлигэр көрөбүт-истэбит, сыаналыыбыт.

Быйыл бэстибээлбит тэриллитэ 70 сылын туолла. Ол чэрчитинэн, академической кэнсиэри уонна тус оҥоһук быыстапкатын ирдээтибит. Урукку сылларга араас киэптээх бэстибээллэр туруорулла сылдьыбыттара – театризация да баара, олонхо да турбута, анал тизмэлээх кэнсиэрдэр да сыаналаммыттара. Кэлин улуус үрдүнэн ырыа ансаамбыла, үгкүү бөлөхтөрө симэлийэн эрэллэр дуу диэнтэн ситтэрэн уонна быйылгы улуус Олонхотун ыһааҕар сыаллаан-соруктаан, академической кэнсиэр киэбин талбыппыт. Уонна сыыспатахпыт. Таһым үрдээбит. Хас биирдии нэһилиэккэ сонун туруорууну, саҥа толорооччуну буллубут. Айар-тутар бөлөхтөр бааллар эбит. Уус-уран самодеятельность саҥа таһымга тахсыбыт. Биир тылынан, киһи хараҕа туолар кэнсиэри көрдүбүт.

Кылгастык, быйылгы бэстибээл бастыгнарарын нүөмүрдэрин билсиппиннэриэххэ.

М.Герасимова тылыгар, С.Константинова дьүрүлүгэр «Айхаллан, Чурапчы» хор ырыатын кыра нэһиликтэргэ бастыгнык Арыылаах нэһилиэгэ толордо. Хору туйгун категориялаах муусука учуутала, Арасыйыа үөрэҕиритин туйгуна Мария Демьянова бэлэмнээтэ. Улахан нэһиликтэргэ бастыгнар хор Хоптоҕо нэһилиэгэ көрдөрдө. Хору Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, Дирингээҕи норуот хорун хормейстера Валерий Корякин бэлэмнээбит. Аккомпаниатор – Николай Кириллин. Манна Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх үлэһитэ Фекла Попова кылаата сүгкэн. Хор иккис ырыата С.Данилов тылыгар, Захар Винокуров дьүрүлүгэр, Анастасия Лыткина репертууратынан «Эбэрдэ ырыаҕа» мунутуур сыананы кыра бөлөххө эмиэ Арыылаах нэһилиэгэ, улахан бөлөххө Хатылы нэһилиэгин хора ылла. Хору Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх үлэһитэ Екатерина Лыткина бэлэмнээбит. Эр дьон ансаамбылыгар бастыгнар сыаналаах Төлөй уонна Хатылы нэһиликтэргэ буоллулар. Хатылыга аҕыйах сыллааҕыта «Көмүөл» эр дьон ансаамбыла тэриллэн, улуус бастыгнар бөлөҕө буола сылдьар. «Эр киһи солота» нүөмүргэ Арыылаахтан дэгэрэн ырыаны

толорооччу Александр Максимов «Үрүмэччи маҥан атынан» уонна Болугуртан ырыа айааччы Александр Иванов авторскай ырыатынан бастыгнар буоллулар. «Дьахтар солотугар» Төлөй уонна Одьулуун нэһиликтэргэ бастаатылар. Ырыа кыра форматтаах толорууга Төлөйтөн Саргылана, Максим Смирников дуэттара, Хатылыттан дьахтар квинтетин акапельнай ырыата, Чыаппараттан «Иэйи» кваттет толорууга мунутуур баалы ылбытттар. Арасыйыа доҕордуу норуотун үгкүүтүгэр Арыылаахтан ыччат бурят омук уонна Одьулуунтан үгсү көлүөнэ үгкүүтүгэр татар омук нүөмүрдэрэ «биэс» сыананы ылбытттар. Одьулуунна идэлээх хореограф Алексей Аржаков туруорбут эбит буолаҕына, арыылаахтар идэлээх исписэлиини ыгыран аҕалан дьарыктаммытттар. Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын уонна үөрэҕиритин туйгуна Елена Сивцева урут туруорбут «Ат сүүрдээччитин бырааһынныыга» үгкүүтүгэр кыра бөлөххө эмиэ Арыылаах үгкүүтүгэр бастаабытттар. Оттон улахан бөлөх дүүллүүр сүбэтэ Чурапчы нэһилиэгэр Вера Аммосова туруоруутун, Мугудай, Хоптоҕо, Одьулуун үгкүүлэрин биһирээбиттэр. Мугудайтан ураты оҕолор толорбуттар. Оттон «Көлүкчээн» түөлбэтигэр ыччат үгкүүлээн былааһы ылбыта. «Туойар эр киһилээх нэһилиэк – кэскиллээх нэһилиэк» диэн дүүллүүр сүбэ бэлиэтээтэ. Бары нэһилиэккэ туйааччылар, дьэ, бааллар эбит. Олор икки ардыларыгар эр дьон тойугар бастыгнарарынан Кытаанахтан Давид Андреев уонна Чурапчыттан Гаврил Жирков буоллулар. Быйыл Мугудайга Пелагея Терютина – Ырыа Ымыычаан албаннаах аатын өрө тутуохтаахпыт. Киһи толорбут икки ырыата бэстибээлгэ биэрэн сэргэхсийини таһаарда. «Моотуона» ырыаны дуэтын толорууга кыра бөлөххө Төлөй, Чакырга Николай Григорьев, Валентина Филиппова, оттон улахаттарга «Айыллаан» култуура киһинин исписэлиистэрэ Семен Ноговицын, Урсууна Саргын саамай үрдүк баалы ыллылар. Бахсыга оскуола үлэһитэ Марина Слепцова, Одьулуунна култуура бэтэрээнэ Надежда Потапова «Быттык-быттык Маарыйа» ырыанан сүрүҕү сүүйдүлэр. Бэлиэтээн эттэххэ, норуот ырыаларын театризациялаан да туруорбуттара сонун буолла, үгс толоруунан ыллаабыттара да астыктык иһилиннэ. Саха фольклоругар саамай уустук көрүҥ – чабырҕах диэтэхпитинэ, сыыспаппыт. Чаҕаарыйар чабырҕахсыттарынан «Кытаанах кыайардара» уонна Хатылы нэһилиэгин бөлөҕө ааттаннылар. Хатылылар биир дойдулаахтара Татьяна Горо-

хова «Килбик кийииттэр» диэн айымньытын олус интэриэһинэйдик туруоран толорбуттар. Хомуһу бөлөҕүнэн толорууга Бахсыттан Надежда Барашкова салайааччылаах уонна Чурапчыттан Марианна Слепцова салайар «Айгыл» бөлөхтөр инники күөһүнүн биэрбэтиллэр. Быйыл биир сабыс-саҥа ирдэнэр нүөмүр – кырыымпаны бөлөҕүнэн толоруу кирийдэ. Хас биирдии нэһилиэк олус кыһаллан, кырыымпа онорторон, атыылаһан, дьарыктыыр уһуйааччылары булан эппиэтинэстээхтик сыһыаннаспытттар. Мунутуур баалы арыылаахтар уонна алаҕардар ыллылар. Манна даҕатан эттэххэ, Алаҕарга былырын Юшановтар диэн эдэр дьэ кэргэн кэлэн нэһилиэги биллэ сэргэхситтэ. Ыал ийэтэ Чыаппаратаагы эр дьон народнай хоругар хормейстерына, аҕалара технология учууталынан үлэлииллэр. Кырыымпаны бэйэлэрэ онорон, бэйэлэрэ оонньууга үөрэтэн, кырдыга, тыа сиригэр итинник таһымнаах кырыымпа оонньуутун истиэхпит диэн сэрэйбэтэхпит даҕаны. Вокальнай-инструментальнай ансамбль биһиги улууспутугар иккис тыһын ылан аҕаар турбута 10-ча сыл буолла. Эмиэ хаһан эрэ бэстибээлгэ ирдэнэр нүөмүр быһыытынан кириэн, күн бүгүнгэ диэри, баар. Олохтоох ааптар ырыатын толорууга бэстибээл бастыгнар ВИА-нан Хайахсыттан «Дуораан ситимэ», Сылтантан «Кыл түгэнэ» этно-рок бөлөҕө буоллулар. ВИА көҕүл толоруутугар эмиэ хайахсыттары, сыланнары уонна хатылылары баһыйар бөлөх кестүбэтэ. Бэстибээл биир уустук уонна күүстээх бэлэмнэниини эрэйэр нүөмүрүнэн уус-уран ааҕы

буолар. Ирдэбилинэн – омук суруйааччытын сахалы тылбааһын ааҕы биллэриллибитэ. Бастыгнар уус-уран ааҕыны Бахсыга Мустай Карим уонна Одьулуунна Расул Гамзатов айымньыларын тылбааһын көрдөрдүлэр. Фольклор көрүннэригэр биир ирдэнэр нүөмүрүнэн «Чурапчылы» оһуохайы» толоруу буолла. Улахаттарга бастыгнар оһуохайдыгынан Чыаппараттан Елена Тотонова, кырларга Бахсыттан Дайаана Николаева, Арыылаахтан Айталыына Попова, Кытаанахтан Давид Андреев, Хадаартан Рада Фимова, Хайахсыттан Дария Кузьмина буоллулар. Конферансье үлэтигэр чаҕылхайдарынан Арыылаахтан Ольга Янцен, Николай Демьянов, улахан нэһиликтэргэ Чурапчыга Ирина Постникова, Антон Фомин уонна Хатылыга Василина Лукина, Көнчээри Николаев ааттаннылар. Кэнсиэр методической хааччылыгыгар сценарийы, режиссерскай партитураны, афишаны о.д.а. сыаналаатыбыт. Бары кэриэтэ мунутуур баалы ыллылар. Манна уус-уран салайааччы, методист үлэтэ ырыһайдык бэлиэтэннэ.

Тус оҥоһук көрүү-быыстапка үрдүк таһымга турбут. Ирдэбилинэн хас нэһилиэк аайы улахан кээмэйдээх ыаҕайа эбэтэр саар ыаҕас, атын иһитхомуос, декоративнай оҥоһуктар, мерч сиздэрэйдик кэксэлээбиттэр. «Ай» норуот устуудуйата ыйар-кэрдэр этиилэрин сүннүбүнэн өйдөөбүттэр. Элбэх нэһилиэк истэһиннэһэрэ маастар-кылаастарга сылдьан уопутурбуттар, сайдыбытттар. Кулун тутар бүтүүтэ тус оҥоһуктарга «Айылгы» Оройуоннаагы норуот айымньытын дыиэтин А.Мунхалов аатынан

хартыына галереятыгар улахан быыстапка туруоҕа.

Дьингинэн, бэстибээл кистэлэнгэ күүһэ – сүгкэн. Сорох нэһиликтэр, сорох биир идэлээхтэрбит күннээҕи тэрээһин диэн тутактык саныылар. Ол аата, бэйэлэрэ күннээҕи түбүгүнэн олонор, тун кэмнээх сыалы-соругу туруорбаттар. Каадыр боппуруоһуттан саҕалаан, бу сыыппаралар истэригэр элбэҕи ырытан, бэйэни анаалыстанан көрүүххэ сөп.

Быйыл өр сыл устата инники күөһүгэ тахсыбатах нэһиликтэр бастаатылар. Ол өр кэмнээх, тиһиктээх, сыаллаах үлэ түмүгүттэн тахсар. Онон дьяныардаах, түмсүүлээх үлэ ытыллан кинилэр бүгүн кыайыы өрөгөйүн биллилэр. Ол аата атыттар мөлтөөн биэрбиттэр диэн буолбатах. Толоруу маастарыстыбата уонна таһым үрдээбит. Мэлдьи дьулуһуохтаахпыт. Мэлдьи эскирэттиэхтээхпит. Култуура идэлээхтэргэ чөл азарт баар буолуохтаах. Биир сиргэ тэпсэнни турбакка, сонуну, уратыны киллэрэн, сайда, тупса туруохтаахпыт! Бахсы нэһилиэгэ саҥа таас кулууптанна, кулуупка икки эдэр исписэлиис үлэһити кэллэ. Ол түмүгэ буолуон сөп. Одьулуун кулууба 100% анал идэлээх үлэһиттэринэн хааччылан олонор. Нэһилиэнньэни кытары ситимнээх үлэ мунутуур чыпчаалыгар тахсыбытттар. Элбэхтэн аҕыйаҕы холобурдаатахха, итинник.

Бу бэстибээлтэн саҥа ааттар табыстылар. Таҥас-сап, кестүүм бөҕө тигиллибит. Быйылгы бэстибээл сыалын-соругун сиппитинэн ааҕабыт.

Дүүллүүр Сүбэ.

Нэһиликтэр 2014 сылтан уус-уран самодеятельноһы көрүү бэстибээлигэр миэстэлэһиилэрэ

№	Тыа сириин түөлбэтэ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2022	2023	2024	2025	2026
1 бөлөх													
1	Алаҕар нэһилиэгэ	1	5	1	4	6	3	2	2	4	1	2	5
2	Болугур нэһилиэгэ	4	6	2	7	8	8	8	5	8	6	6	8
3	Мугудай нэһилиэгэ	3	3	4	4	3	6	6	7	7	5	5	6
4	Сылан нэһилиэгэ	2	1	6	5	1	1	1	1	5	4	5	7
5	Одьулуун нэһилиэгэ	9	4	5	6	3	5	4	6	6	3	7	1
6	Хатылы нэһилиэгэ	8	2	7	1	7	4	5	3	2	8	1	2
7	Хоптоҕо нэһилиэгэ	6	7	8	2	5	7	7	8	3	7	4	3
8	Чурапчы нэһилиэгэ	5	8	3	3	2	2	3	4	1	2	3	4
2 бөлөх													
1	Арыылаах нэһилиэгэ	7	6	9	4	6	7	5	3	3	7	2	1
2	Бахсы нэһилиэгэ	5	8	7	8	8	9	9	9	9	9	8	3
3	Болтоҕо нэһилиэгэ	7	2	4	9	7	4	6	4	6	2	5	7
4	Кытаанах нэһилиэгэ	1	4	8	7	4	6	1	2	2	1	4	2
5	Соловьёв нэһилиэгэ	4	7	5	2	3	5	7	6	7	8	1	0
6	Төлөй нэһилиэгэ	2	1	2	1	1	2	2	1	1	4	3	4
7	Хадаар нэһилиэгэ	10	9	1	6	2	1	3	5	5	9	9	8
8	Хайахсыт нэһилиэгэ	3	5	3	3	9	8	4	8	4	6	6	6
9	Чакыр нэһилиэгэ	6	3	6	5	5	3	8	7	8	3	7	5

Үөскээбит модьобобут туһунан санаа

Суруйааччы публицистиката. Саха аал уотун хайдах күөдүппүтэй?!

Салгыыта.

Иннин хаһыат 9-с №-гэр көр.

Муус Кудулу байбалбыт түгэбэ – нефтээх! Ол баай-дуол баар буолуута даҕаны кэрэхэлиир түн былыр бу сиргэ эпохальной уларыйыылар-тэлэрийиилэр буолталаабыттарын!!! Онон да сыныктыыр буоллаха – бу планетабыт хаһыс олоҕор олоҕорбун чопчу этэр кыаҕым суох.

Аны биир суол дыкти уларыйыы тахсыбытын туһунан наукабыт дьоно суруйаллар: ол өрүстөрүбүт түн былыр хотуттан созуруу сүүрдэллэр эбит. Мин ону кырдыктанабын. Тоҕо диэтэххэ, Муостуур Арыыга (Новосибирские острова диер сирбитигэр) күн бүгүнүгэр диэри мамонт муоһун хомуйар сурактара иһиллэр. Ол бараммат уу оҕуһун муоһа аны туран, муора түгэбиттэн арагаланан тахсар эбит. Тоҕо эрэ муос эрэ кэлэр эбит буоллаҕа, дьардыамата көстүбүтэ иһиллибэт. Тоҕо он-нугуй? Дыкти буолбатах дуо?! Ким эрэ соруйан дыаптайбытын курдук хонностон, арагаланан кэлэр, ол мамонт кыыл дьардыамата көстүбэт, эбэтэр муоһу кытары кэлэрин соруйан эпэлэтэр дуу, дьэ, ону билбэтим, ол туһунан информация суох. Дьэ, дыкти Муостуур Арыыга – муосат эрэ көстөр!.. Буолаары буолан дэлэйдик!

Итини мин өрүстөрүбүт түн былыр хотуттан созуруу устар буолбуттарын кытары сибээстибин. Уларыйыы тахсар. Дьэ, ол кэмтэн мөлүйүнүнэн сыллар усталаах-туораларыгар созурууну дойдуну хаспактарыгар мунньулуубут-дыапталлыбыт уу оҕуһун муостара араҥа-араҥа көтөҕүллэннэр созурууттан хоту өрүстөрүбүт устун кэлэн, холобурга диэн эттэххэ, Муостуур Арыыга дыапталлыбыттарыгар сөп дии саныбын. Айылҕа уларыйыыта-тэлэрийиитэ модун буоллаҕа эбэтэр! Эссе муора түгэбиттэн уу түллүтүн кэмгэр (прилив, отлив дэнэр) араҥа-араҥа тахсан кэлэр дииллэр уонна анаан-минээн оннук кэми-кэрдийини кэтэһэллэр дииллэр. Муос хомуйааччылары, аныгы «муосчуттар» ити курдук кэпсээлэрэ иһиллэр. Бу көстүү, мин санаабар, улахан уларыйыылар түмүктэрин биир суол дакаастабылынан буолуон сөпкө дылы.

Кус-хаас бийин ууһа, дыһинэн эттэххэ, созуруу даҕаны төрүөн-үөскүөн сөпкө дылы, онно даҕаны сымыыт сытыйбат. Көтөр кынаттаах сорох көрүннэрэ, чыычаахтар, попугайдар онно даҕаны сымыыт баттаан, төрүөхтэрэ тахсар, күннэрэ-ыйдара күөрэйэн эрдэбэ! Аһылык көтөр кынаттаахха онно эргиччи баар эбэтэр! Ол быйангы хаалларан туран, көтөр кынаттаах бийин ууһа биһиги хотугу эйгэбитин ахтан аххан, саҥа-ингэ бөҕөнү түһэрэн, айаннаан күпсүтэн иһэллэрин дөрүн-дөрүндэ буоллар телевизорга көрдөрөөччүлэр. Ону билинни наука

дьоно генетическэй памятыранан кэлэллэр диэн быһаараллар. Ити уратылаах көстүү көтөр кынаттаах бийин ууһугар баар эбит буоллаҕына, киһиэхэ тоҕо ол генетическэй память диер өрүттэрэ суоҕуй?!

Эбэтэр баара ситэ-хото үөрэттиллэ илик дуу? Баҕардар буолуо даҕаны Биһиги Сахабыт сиригэр түн былыргы цивилизация үөскээн ааспыт суола хайдах даҕаны суола-ийһэ суох ааспатах буолуон сөп этэ, ол утум, ол тардысты утума буолаарай биһиги норуоппут былыргы төрүттэрэ – хотугу эйгэни булбуттара, онуоха тардыстыылар диэн этээрибин ити бэр ыраабынан эргиттим.

***

Ити курдук аттаран өйдөөтөххө, биһиги былыргы төрүттөрүбүт – сүөһүлэрин, олохторун тутулун туттунан кый ыраах Монголия истиэбиттэн, Байкал күөл кытылыттан сылгыларын мииммитинэн, ынахтарын сайдабытынан, Улуу Истиэп, Улуу Алтай уһулччулаах культураларын ингериммитинэн – Улуу Туймааданы буллахтара!

Мин итинэн биир суол санааны этээри гынабын. Улуу Истиэп уонна Улуу Алтай олоххо-дьаһаха сыһыаннаах: мастан, туйтан, тимиртэн онгоһулар иһиттерин-хо-муостарын, үрүн көмүстэн онгоһулар кизгэл бары көрүнгүн илдэ кэлбиттерин сөҕө-махтана саныбын. Ону таһынан саамай сөҕөрүм биир суол баар: сылгы көлө үүнүтэһинин, бары төрилин саха дьоно бэйэлэрэ онгостор кыахтарын үүннэриммиттерин! Саха тимири уһаарыы искусство-тын баһылаабыт буолан, быһах, үнүү, батыйа, кылыс, куйах онгостунар кыахтаннаҕа эбэтэр! Ити курдук биһиги төрүттөрүбүт – Улуу Истиэп, Улуу Алтай культуратын, ситиһиилэрин – Муус Кудулу Байбал кытылыгар тийэ тэниттэхтэрэ тугун баҕас үчүгэйэй! Норуотум ити улуу дьобурунан кизн туттуохпун баҕарабын.

Биһиги төрүттөрүбүт нарын бэйэлээх, дьовускаан бэйэлээх, бу орто дойдуга тэннээбэ суох, нарынтан-нарын дьүһүйүүлэрин мунурун булларбатах саха хомуһа аатырыан-аатырар эбэтэр! Улуу цивилизациялар культураларыгар уһуйулуу ити курдук кэскили саҥа күүһүнэн-күдэбинэн көтөҕөргө модун тирэҕинэн буоларын сахам норуота эссе төгүл чинэттэ!

Хайа баҕарар норуот төрүт буолар үчүгэйи, үйэлээҕи ингериннээҕинэ эрэ сайды-үүнүү суолугар-аартыгар тахсар! Мин итини биир суолга тирэнэн этэбин. Ол – 400-тэн тахса сыллааҕыта билинни Франция сиригэр-уруттар төрөөн-үөскээн, биллэн-көстөн ааспыт, үтүө сүбэни-аманы биэрбит, инники өтө көрүүлэри хаалларбыт бөлүһүк Мишель Нострадамус биир суол олус улахан суолталаах

этиитин санатарым тоҕоостоох буолсу. Кини: «Проснется маленький северный народ, весь содрогнется. Содрогнется юг, запад и восток. Эти северяне могут быть по своей природе, и лишь чуждая религия их разнила», – диэн дириг ис хоһоонноох этиитэ баар.

Улуу бөлүһүк ити этиитин кирбиитигэр – биһиги Сахабыт сирин норуоттара онорор хардыыларын сорох өрүттэрэ олоххо кириэх курдук буолан эрэллэрин курдук көрөбүн. Мишель Нострадамус курдук киһи эппитэ мээһэбэ буолбатаҕа буолуо дии саныбын ээ, мин бүгүнгү саха!

***

Улуу бөлүһүк Нострадамус ити этиитэ биһиги Сахабыт норуотун дьылҕатыгар хайдахтуох хайысханан суолланан кириэн сөбү? Ол кини ити этиитин тосхоло, мин санаабар, Арктиканан, кини кыаҕын өрө көтөҕөн Аан дойдуну эйгэтигэр тахсар тосхолбутун кытары сибээстээх буолуон сөп курдук. Бу кэскиллээх хайысхаҕа – созурууну, арҕаангы, илинни дойдудулар харахтарын уота хатанна. Бары – Арктика быйаһыттан, кини кэскилтигэр тиһинэр баҕалаахтара билиннэ курдук. Россиябыт атомнай ледоколлара онуоха солооһуннаах суолу-ийи хайы-үйэбэ аһан эрэллэр.

Оччотугар, дыһн кырдыгынан эттэххэ, бу арктической эйгэни дойдуну онгостуммун биһиги хотугу норуоттарбыт статустара биллэрдик үрдүөхтээх. Бу эйгэни үйэ-саас тухары иччилээбит, бастагы араас кэм-нэрдээҕи полярниктар академической экспедицияларын бастагы хардыыларыттан саҕалаан, кинилэр оччолордооҕу кытыан кыһалчаларын бары ыраактарын үллэстибит, сорох түгэһнэргэ ол экспедициялары кытары бииргэ сор суоллааммыт, биһиги дойдубут дьоно олоҕор ортолоругар эмиз бааллара, экспедициялар ындыыларын көтөхсүбүт, өрүһүсүбүт үтүөлэрэ-өңөлөрө кэмэ суох элбэх. Ону историябыт даҕаны бигэргэтэр. Олору санатар-өйдөтөр кинигэлэр, фотоальбомнар бу кэлинни сылларга харыыта суох табыстылар.

Арктика оройунан аабыллар Булун улууһа урут-уруккуттан – Российской империя саҕаттан, Советской империя саҕаттан, бүгүнгү Россиябыт биир суол тарбахха баттыыр дьоно-сэргэтэ бүгүнгү Саха Өрөспүүбүлүкэтин хотугу эйгэбэ уотун-күөһүн сандардан олоҕор норуоттарынан буолабыт ээ бүгүнгү хотугу эйгэбит дьоно-сэргэтэ диэн санаатахпына, олус улахан суолталаах олоҕу олоҕор, айантутан, сайдан-үүнэн кэлбит дьон-норуот эбиһпит ээ биһиги – саха норуота!

Ити мин бүгүнгү Саха сирин норуоттара Арктика курдук

киһи аймах олустук интэриэһиргиир эйгэтин дьоно буоларбытын, ол исторической суолтатын санатан-өйдөтөн ааһаарыбын – Арктика сайдар кэскилин тумулук туттан киридим диэн этэrim, түс бэйэм санаабар, бары өттүнэн оруннаах курдук.

***

Саха аал уотун хайдах күөдүппүтэй диэн санаабын салгыи сайыннардахпына дьэ манник буолан тахсар. Саха норуота, кини түн былыргы өбүгэлэрэ, билинни сирбитигэр-уоппутугар икки сүңкэн суолталаах аал уоту оттуан, күөдүтэн киһи-хара буолбут эбит. Бу санаабын туохха тирэҕирэн этэбиний? Ол этэrim ис хоһооно манник: Г. Ксенофонов этэринэн буоллаҕына, Өлүөнэ өрүспүт икки эңгэрин – Туруханскай кыраайтан уонна Улуу Истиэптэн Байкал диэнигэр кэлэн – биһиги өбүгэлэрбит аал уоту оттуан, киһи хара буолбут эбиттэр. Ити исторической чакчы!

Маныха биир суол хайысханы эбэн этиэхпин баҕарабын. Ол хотугу байбал – Хотугу Муустаах муорабыт, кини Лаптевтар муораларын уйааракэйээрэ биллибэт тон болуо тумуллардаах хотун кытылыгар тийээн олохсуйбут саха, эбээн, эбэнки хоһуун дьоно күөдүппүт, бу тон-муос тумуллардаах эйгэни сылаас тыннаабыт исторической үтүөлэрин-өңөлөрүн умнубаппыт, кинилэр саха норуотун – иккис кутаатын күөдүппүт дьонунан үйэ-саас тухары үйэ-саас ааттан туруохтара! Махтанар хаһан даҕаны хойугаабат. Итинни хоһуун өбүгэлэрдээх дьоммут ээ биһиги, бүгүнгү сахалар!

Бу саҥа сир-уоту баһылааһынна улуу өйөбүлүнэн буолбут оттук маһы хаһааны, булу, олоххо оттуу олус судургута суох процеһын эңкилэ суох баһылаахтара, норуоппут бараксан, биһиги бастаангы өбүгэлэрбит!

Мин Лаптевтар муораларын Хотун кытылыгар уонна Өлүөнэ өрүспүт ол Хомоҕо түһэр Улахан Тумат үөһүн (боротуока, салаата) утарытыгар баар Саҕастыыр диэн Байбал арыытыгар күн сирин сырдыгын көрбүт буоламмын олоххо оттуулар мас суолтатын олус үчүгэйдик өйдүүбүн-билэбин диэхпин сөп курдук, ээ, доҕоттоор! Биһиги муора Хотун олохтоохторо, дыһн баарынан эттэхпинэ, дэлэй мастаах этибит. Ол үтүөт-өңөтө Өлүөнэбитигэр сытар, кини дохсон сүүрүгэ үтүмэн үгүс үйэлэр тухары хара тыа маһын боротуокалар түбэлэхтэригэр, кытылларыгар уһааран аҕалан дыаптайбыта түмүллэн ахан сыттактара дии. Онно мас арааһа баар. Олору бөкүнүтэн-төкүнүтэн дьэ туттарга уонна олоххо отторон анаан, болуот онорон уһааран аҕалан, Саҕастыыр кытылын өңөтөр этибит.

Кыра оҕолор сайыны быһа уу аҕалбыт сылбаһыттан синнигэс мастары сыһыа тардан ыларбыт уонна ураһа курдук хороччу анһан тыалга, салгыһна хатарар-куурдар үлэнэн дьарыктанан тахсарбыт. Дьэ-лэрбит тимир оһовунан оттуулар буоланнар маһы хаһаанарбыт. Сайыннары-кыһыннары оттор буоллахпыт дии. Биһиги Саҕастыырдаағы дьэбитигэр кирпииччэ олохтоох этибит. Онтубут абырыыра, сылааһы уһунук тутара, күннэ аҕыйахтык оттуллара. Оттон хаһан учаастактарга олоҕорон балыктыыр, кырсалыыр күн-дьыл кэллэринэ, кыһыннары-сайыннары тимир оһову кытары тустан тахсарбыт.

Өлүөнэ өрүспүт бараксан уһааран киллэрэр маһа баар буолан, хотугу эйгэ дьоно баччаанга диэри бүтүн бүүрүктээх 21-с үйэбэ үктэннилэр. Хотугу эйгэбит историятын айдахтара, аатын-суолун тэниттэхтэрэ, бысхайар быйангы көтөхтөхтөрө, Арктика албан аатын, суон сураһын соноттохторо!

***

Дьэ, аны Туймаада, Эңсиэли, Эркээни хочолорун дьоносэргэтэ хара тыа маһын кууһан олоҕор, олохторун онкулун хайдах онгостубуттарын санаан аһыаһын, кинилэр эрэ буолуо дуо Саха сирин дойдуну үөһүнээҕи дьоносэргэтэ бары тэн балаһыаннаһа оччолорго олодохторо дии...

Бастатан эттэхпинэ – Көмүлүк олох кэминээҕи саха олоҕо хайдах этэй?! Биир тийи оһус сыарҕатынан – биир хонуту туорууллара. Оччолорго оһус таах сыарҕанан курун тыаҕа тахсан, синнигэс маһы чордоон (кэрдэн) киллэрэллэрэ. Көмүлүк олоххо оттуулар хардаҕастар уһун буолаллара, ол итинни уонна сырдыгы биэриини хааччыйаллара. Төһөлөөх элбэх мас бэлэмнээһиннэрэ буолуой?! Биһиги дойдубут кыһына уһун ээ, ону бары билэрбит. Ол кэм-кэрдийи туоһута буоланнар, ол кэмгэ хаар үрдүтэн кэрдиллибит кураанах мастар чордоммут тобохторо билигин даҕаны сир-дойду аайытын чороһон турар буолуохтаахтар. Ити оттук маһы бэлэмнээһини сэгэтэн көрдүбүт.

Аны итини таһынан маһы кэрдийи иккис түһүмэбэ баар: ол дьэ маһын уонна түһээн быһытынан түһэриллэр Таһара дьэтин маһын кэрдийи. Кэлин сэбиэскэй кэмгэ -балыһа, оскуола, кулууп дьэилэрин тутуу күргүөмнээх түһүмэбэ Саха сирин бүтүүнүн үрдүнэн кэлбит. Ол барыта дьон-сэргэ түмсүүлээх күүһүнэн-күдэбинэн быһаарыллара, оһус көлө бараксан ол кэмгэ өрүһүйбүт, өйөбүл буолбут буолуохтаах.

Сэмэн Тумат.

Салгыыта бэчээттэниэ.

Кэлсиэхпин баҕарабын

Эдэриттэн илиитин үлэттэн араарбатах киһи

Сэмэн Жендринскэй

Кулун тутар 14 күнэ. Сарсыарда 6 чаас. Чурапчы бөһүөлгэр түүнү быһа хаардаан, бүтүннүү халын хаарынан бүрүллэн сытар.

Дьөгүөр Барыһап аатынан уулуса бизс мэндизмэннээх дьыэлэрин таһынаабы кирилизэни ыраастыы сылдыар киһиэхэ тиийэн: "Прощай граница, прощай застава, прощайте верные друзья!" — диибин. Киһим тута көбүс-көнөтүк туттан, урут сулууспалаабыт байыаннай чааһын санаан, эйбэстик мичээрдиир. Кини — Михаил Михайлович Попов.

Миша Мугудай нэһилиэгэр 1957 сыллаахха элбэх оҕолоох колхуос оробуочайдара — биригэдьиир-тырахтарыс Михаил Бухлович Сивцев уонна Ульяна Максимовна Попова дьыэ кэргэтэригэр күн сириин көрбүтэ. Маралаайы бөһүөлгэр 10-с кылааһын ситиһиилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, күһүн Ийэ дойдутугар ытык иэһин төлүү, Сэбиэскэй аармыйа кэккэтигэр биир бастакынан ыгырыллан барбыта. Эдэркээн уол этэнгэ сулууспалаан кэлээт, Дьоккуускай куоракка тыа хаһаайыстыбатын техникумун бэтэринээринэй отделениетыгар үөрэнэ киирэр. Техникум кэнниттэн балтараа сыл үлэли иһэн баран, Санкт-Петербург куоракка 5 сыллаах бэтэринээринэй мэдиисинэ үөрэээр, 29 кафедраны ааһан, үрдүк үөрэхтээх бэтэринээринэй быраас идэтин баһылаабыта. Михаил Михайлович дойдутугар эргиллэн кэлэн, бэтэринээринэй быраастан саҕалаан, онтон кэлин бэтэринээринэй ыстаансыаа начаалынньыгар итиэннэ кылаабынай судаарыстыбаннай иниспиктэргэ тиийэ үүммүтэ. Өрүү үлэ үөһүгэр сылдыары үлэһит 2012 сыллаахха бочуоттаах сынньаланна тахсар. Ол олорон, бөһүөлгэ ыраас туруктаах буоларын туһугар ис сүрэхтээх "Ыалдьан", оройуоннаабы "Айылгы" НАДь-гэр дворник штатыгар үлэли киирбитэ. Кэлин үлэтигэр уларыһылар тахсан, 2023 сыл ыам ыйыгар уурайыар диэри, 15 сыл кэрингэ, биир даҕаны быыгабара, көтүтүтэ суох үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Ол эрэри үчүгэй үлэһити олохтоох салалтатын үлэһиттэрэ ити сыл күһүнүгэр Чурапчы бөһүөлэгин иһигэр дворнигынан үөрэ-көтө ылбытара.

диэри хаамар үктэллэри ыраастаан тиийэбин, онтон салгыы "Хатан" ХЭТ тэрилтэтин хонтуоратыттан 23 нүөмэрдээх аптека суолун быһа охсуугар диэри, ону таһынан "Маарчыкчаан" атыы-эргиэн кииниттэн үөрэх управлениетын дьыэтигэр диэри, итиэннэ аптеканы унуордаан, "Дагданча" муостатынан "Айылгы" НАДь-гэр диэри дьаһайан кэлэбин. Сайынгы өттүгэр ыһыллыбыт бөһүөс-сы, саас-күһүн бадарааны, иһэби ыраастааһын буолар, онтон кыһынын хаары күрдүү, ыраастааһын. Бөһүөлэк киин өттүгэр улахан-ныын-кыралыын 12 муосталаахпыт. Олору бүтүннүү хаарын, бадараанын ыраастааһын буолар. Үлэ сокуонугар олобуран, өрөбүл күн диэн көрүллэр эрэри, сорох түгэннэргэ кыайтарымаары гыннабына, өрөбүлбэр да тахсан үлэлибин. Сатыы дьон, оҕолор хаамалларыгар үчүгэй буоллун диэн. Үрөһи туоруур улахан муосталар үктэллэрин хайаан да ыраастыы сатыыбын, Итилэри сэргэ икки искибиэрдээхпин, ордук сайынгы өттүгэр бөһүөн-сыһынан туолар. Сайынын, баҕа өттүбүнэн, суол кытытынан үрэххэ түспүт салаппааннары, пенопласт тобохторун, пластикавай бытылкарлары хомуйабын. Улууспут киинигэр 12 тыһыынчаҕа чугаһыыр киһи олорор. Онон бөх-сах син биир тахса турар буоллаҕа. Манньык тэринэн дьаһанар буоллаҕа, нэһилиэнньэ улааппытынан уонна 9 томтор ахсын кырата 3-4 киһи эбии үлэһэ киирэрэ буоллар, бөһүөлэк иһэ чыгха атын буолуо эбитэ буолуо", — диэн Михаил Михайлович бэрт судургутук уонна аһаҕастык санаатын этэр.

Кэпсэтиибит түмүгэр, үлэттэн чэрдийбит илиилээх, билигин даҕаны үлэ үгэнигэр сылдыар Михаил Попов чаһытын көрүнээт: "Чэ, бэйи, бириэмэм ырааппыт, аны бөһүөлэк анараа өттүгэр хаарбын ыраастыы бардым", — диэт, сиппиирин, күрдьэбин туппутунан, чэпчэкитик үктэнэн, тиэтэй-саарайа бара турда.

Кинини уун-утары көрөн туран, киһи хайдах да 70-нун туолаары сылдыар кырдыаҕас диэн көрбөт. Манньык ыраас, истин санаалаах дьон баар буолан, үлэнэн дьолломмут Чурапчы улууһа күн бүгүнгэ диэри аатырар-сурабырар.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

Сынньаланна

Сир анныттан тахсар уу					Ырыа
Көрдөр карабым	Хоһуун	.... күрэйи			
		Тутай			
			"Кыым" хаһыат биир балаһата	Өй...	Мунг
Музей сахалыыта	Дьыг иһин кистиир албын майгы	Улахан ыраах, туспа			Олус мөлтөх буолбатах
					Токурут
Агаар эрэ өттө баар	Саха сиригэр кэлин баар буолбут көтөр		Амма аатырбыт олонхоһута		
			Кыра-катыын		
Киһи ыраастанар уота	Эйэлээх				Бэйэни чэбдигирдин киинин төрүттээччи
Илиитигэр күүстээх	Аан дойдуга тарбаммыт куукула	Гомер позмата		... бун халлаан	
			Ис-иһиттэн манньыйар	Нөмүгү атын аата	
					... ыйа Иэйэх-сит
		Сунтаар нэһилиэнэ	"... бардын бардын ууга"		
Сэттэ сириэн хайа-бастаах өйдөөх көһүйэ баар үһү	Ыччат			... ныйы	
	Массынаба эмиз баар				

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 14» ылылынна. Хаһыат 9 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эпипиэттэрэ. Туруору: саһаан, хаһа, Ылалылар, малыыппа, хатат, Арт, атыһах, байым, тый, быр, ыллар, аргыар, арыы, ДТ, таарыйа, агаардас. Сытыары: халбанг, сыһыат, ааты, сайдыыр, таал, халба, ньыма, Билл, Лыыбырда, кыырай, ТТ, ып, аллаабыт, баартыйа, ар, тараах, ахсым.

Инфографика

Меры предосторожности Осторожно гололед!

Изучите прогноз погоды перед выходом из дома. Гололед образуется при температуре воздуха от 0°C до -3°C

Откажитесь от высоких каблуков

Подберите не скользкую обувь с подошвой на микропористой основе

Наступать следует на всю подошву, ноги слегка расслабить в коленях

Старайтесь обходить все места с наклонной поверхностью

Если ледяную «лужу» обойти невозможно, то передвигайтесь по ней, как лыжник, небольшими скользящими шажками

Руки по возможности должны быть свободны

Внимание!

Как выявить коррупцию и эффективно с ней бороться?

Что такое коррупция? Коррупция — это злоупотребление служебным положением, которое может проявляться в различных формах, таких как: дача взятки, получение взятки, злоупотребление полномочиями, коммерческий подкуп, иное незаконное использование физическим лицом своего должностного положения. Коррупционные действия совершаются вопреки законным интересам общества и государства с целью получения выгоды в виде денег, ценностей, имущества или услуг имущественного характера. Это также включает незаконное предоставление такой выгоды другим лицам, а также совершение указанных деяний от имени или в интересах юридического лица.

К сожалению, с этим негативным явлением мы можем столкнуться и в нашей повседневной жизни. Например, в сфере образования, здравоохранения, на дорогах, в сфере ЖКХ и даже ритуальных услуг.

Например, в сфере образования, когда Ваш ребёнок должен пойти в детский сад. Вы подаёте заявку. По мере того, как подошла очередь, вам предлагают варианты. Отказать могут только в том случае, если нет свободных мест. Тогда вы должны обращаться в региональный или местный орган, уполномоченный в сфере образования. Именно с ними нужно будет решить, ждать ли очереди или переводиться в другой сад, где есть места. Если сотрудник управления образования или руководитель детского сада предлагает вам устроиться без очереди за вознаграждение, просит купить для детей игрушки, технику, цветы или что-то подобное — он завуалировано просит у вас взятку.

Если ваш ребёнок должен пойти в школу. Вы подаёте заявление. Ребёнок имеет право попасть в 1 класс

любой российской школы, даже если у вас нет регистрации. Не взять в школу могут только по одной причине — нет мест. Тогда придётся искать другую школу. В этом должно помочь управление образования. Если сотрудник управления образования, директор или завуч в школе предлагают вам место за вознаграждение, намекая на отсутствие регистрации (прописки), просит купить в класс проектор, жалюзи и тому подобное — он просит у вас взятку.

Если вы переезжаете и планируете поменять школу. Это можно сделать даже в середине учебного года. Если вы меняете школу в пределах одного района, то можете выбрать из 3 школ, если переезжаете в другой район, то из двух. Школа может не взять вас по единственной причине — если нет мест. Информация о наборе классов публикуется в обязательном порядке. Если директор или завуч в школе предлагает вам место за вознаграждение, мотивируя тем, что свободных мест «вообще-то нет», просит купить в класс технику или учебные материалы — он просит у вас взятку.

Ваш ребёнок — школьник — готовится сдавать ЕГЭ. ЕГЭ — это бесплатный экзамен. К нему допускаются все ученики, у которых нет академической задолженности, а итоговые оценки — не ниже удовлетворительных. Если руководитель или учитель школы просит оплатить допуск к ЕГЭ или за вознаграждение предлагают оказать помощь во время экзамена — он просит у вас взятку.

Ваш ребёнок — студент — сдаёт экзамен в ВУЗе. Есть учебный план, есть критерии, по которым принимаются экзамены. Если вы понимаете, что преподаватель завышает требования и намекает на вознаграждение — он просит у вас взятку.

Все указанные действия яв-

ляются преступлением, поскольку в соответствии с Конституцией РФ гражданам гарантировано право на бесплатное образование.

Или, взять, к примеру, сферу здравоохранения. У вас есть полис обязательного медицинского страхования (ОМС), а значит вам обязаны:

— бесплатно оказывать медицинскую помощь на всей территории РФ в объёме, установленном базовой программой обязательного медицинского страхования. Дополнительные услуги вы можете получить на территории того субъекта, где вы живёте и получили полис;

— оказывать платные медицинские услуги, предварительно составив договор.

Если медицинский работник говорит вам, что за вознаграждение он может организовать вам: направление в профильное или более престижное медицинское учреждение, более качественную медицинскую услугу, препараты или медицинские материалы, более качественный уход, более комфортную палату, процедуры без очереди — он просит взятку.

Аналогичная ситуация имеет место в тех случаях, когда вы обращаетесь в любой государственный или муниципальный орган за оказанием государственных или муниципальных услуг, а вам отказывают ссылаясь на отсутствие у вас соответствующих прав или на очередь или на отсутствие возможности по иной причине, но при этом сообщают, что это возможно сделать за вознаграждение.

Многих справедливо волнует вопрос — является ли взяткой подарок учителю, преподавателю, врачу? Следует иметь в виду, что выражение благодарности должностному лицу за совершение действия по службе в денежном или ином эквиваленте может быть расценено, как вариант взя-

точничества. Действия не будут расцениваться в качестве взятки, если подарок не связан с исполнением учителем (педагогом), врачом его служебных обязанностей и по стоимости не превышает 3 тысяч рублей (ст. 575 Гражданского кодекса РФ). Аналогично с государственными и муниципальными служащими.

Взятка — это дача или получение должностным лицом материальных ценностей, например, денег, ценных бумаг, иного имущества, либо незаконное оказание ему услуг имущественного характера, предоставление иных имущественных прав за совершение действий (бездействия) в пользу того, кто даёт взятку, либо иных лиц. Обязательное условие — действительное (бездействие) входит в служебные полномочия этого должностного лица (ст. 290 УК РФ).

Бывает взятка-подкуп, когда между тем, кто даёт, и тем, кто берет взятку, есть предварительная договорённость. Бывает взятка-благодарность, когда взятка передаётся за уже совершенное должностным лицом действие или бездействие (законное или незаконное) без предварительной договорённости.

Взятка имеет место, если не только должностному лицу, но и его родным и близким передали деньги, ценности или оказали материальные услуги. При этом сотрудник был согласен, не возражал и использовал свои служебные полномочия в пользу того, кто взятку дал.

Взятка считается полученной, когда:

- человек её принимает в физическом смысле (берёт в руки; кладёт в карман, сумку, портфель, автомобиль);
- человек соглашается с её передачей (положили на стол, перечислили на счёт).

Что делать в такой ситуации?

- Не давайте взятку! Иначе вы сами совершаете преступление, предусмотренное ст. 291 УК РФ. Выслу-

шайте требования вымогателя, чтобы обратиться в полицию.

2. Когда вы останетесь один, немедленно обратитесь в полицию (звоните 102 — общественный телефон полиции, 8800 100 12 60 — телефонная линия «Остановим коррупцию» СК РФ), затем следует написать там заявление.

3. Если у вас вдруг есть запись разговора, сохраните её для передачи в полицию.

Заявление о преступлении может быть сделано в устной или письменной форме. Укажите почтовый или электронный адрес, куда необходимо направить ответ. Устное заявление о преступлении заносится в протокол, который подписывается вами и сотрудником, принявшим заявление. Протокол должен содержать данные о вас, а также о документах, удостоверяющих вашу личность. Вас предупредят об уголовной ответственности за заведомо ложный донос (ст. 306 УК РФ).

При регистрации заявления вы должны получить талон-уведомление, в котором указывается порядковый номер заявления по книге учёта сообщений и дата его принятия (ст. 141 УПК РФ).

Что ждёт вымогателя:

- мелкое взяточничество (менее 10 тыс. рублей) — до 1 года в колонии-поселении;
- взятка (от 10 до 25 тыс. рублей) — до 3 лет в колонии-поселении;
- взятка в значительном размере (от 25 до 150 тыс. рублей) — до 6 лет в колонии общего режима;
- взятка в крупном размере (от 150 тыс. до 1 млн. руб.) — до 12 лет в колонии строгого режима;
- взятка в особо крупном размере (от 1 млн. руб.) — до 15 лет в колонии строгого режима.

Прокурор Чурапчинского района РС(Я) А.В. Слепцов.

КУТУРБАҢ

Саха АССР үтүөлээх учуутала, РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, физкултуура уонна спорт бочуоттаах бэтэрээнэ, Чурапчы улууһун уонна Болугур нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, «Гражданскай килбиэн» бэлиэ хаһаайына, Неустроевтар педагогическай династияларын баһылыга, Амма орто оскуолатыгар аҕалара Михаил Дмитриевич Неустроев аатынан бириэмийэ салайааччыта, биир дойдулаахпыт

НЕУСТРОЕВ Виталий Михайлович

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Мария Дмитриевна, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Мындаҕайыттан Р.И. Константинов аатынан Амма орто оскуолатын кэлэктиибэ, профсойууһа.

Саха АССР үтүөлээх учуутала, РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Гражданскай килбиэн» бэлиэ хаһаайына, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэхтээһинин Бочуоттаах бэтэрээнэ, Чурапчы улууһун, Болугур нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, бииргэ үлэлэбит, алтыспыт доҕорбут

НЕУСТРОЕВ Виталий Михайлович

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Мария Дмитриевна, оҕолоругар, сиэннэригэр уонна бииргэ төрөөбүттэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Чечебуоттар.

Үрэх Күөрэ олохтооҕо, ОдькХ машиниһа, ытыктыыр кэллиэгэбит

МАТВЕЕВ Валерий Христофорович

соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, оҕолоругар, аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

ОдькХ кэлэктиибэ.

Чурапчы нэһилиэгин төрүт олохтооҕо

КОНДРАТЬЕВ Афанасий Афанасьевич

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын бары билэр дьонугар, доҕотторугар диригник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, ийэтэ, эдьийдэрэ.

Оҕо сааспыттан доҕорбут, бииргэ үөрэммит табаарыспыт, ытыктыыр үлээһиннээхпит

МАКАРОВ Егор Кузьмич

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, тапталлаах кэргэнигэр Елена Петровна, оҕолоругар, сиэннэригэр, быраатыгар — Сыланг нэһилиэгин баһылыгар Егор Иннокентьевич Макаровка, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Сыланг орто оскуолатын 1966с. бүтэрбит доҕотторо.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, өр сылларга Чурапчытаагы Райпотребуопсастыбага үлэлээбэт РФ потребкооперация Бочуоттаах үлэһитэ, туйгуна, «Гражданскай килбиэн» бэлиэ туһааннааҕа

ПОПОВ Егор Петрович

бу дьыл, кулун тутар 17 күнүгэр олохтон туораабытын бары билэр дьонугар, доҕотторугар, аймахтарыгар диригник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, күтүөтэ, сиэнэ.

Чурапчы сэлиэннэтин олохтооҕо, Чурапчы потребкооперациятыгар өр сылларга салайааччынан үлэлээбит РФ потребкооперациятын туйгуна, «Гражданскай килбиэн» бэлиэ туһааннааҕа — күндү убайбыт

ПОПОВ Егор Петрович

уһуннук ыалдьан олохтон туораабытынан, сангаспытыгар Елизавета Романовна, кыргыттарыгар, күтүөтүгэр, сиэннигэр, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Никоновтар, Корякиннар.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

Ирина Михайловна Абрамова аатыгар 2001 сыллаахха Мугудай ситэтэ суох оскуолатын бүтэрбитин туоһулуур 1Б1490435 №-дээх аттестат уонна 2003 сыллаахха Мугудай орто оскуолатын бүтэрбитин туоһулуур БН 0496444 №-дээх аттестат сүппүттэринэн, дынгэ суобунан аабыллар.

Улуус
сонуннарын
бу сигэнэн
киирэн көрүң

Күндүтүк саныыр бииргэ үөрэммит доҕорбут, «Гражданскай бэлиэ» туһааннааҕа, РФ потребкооперациятын туйгуна, Бочуоттаах үлэһитэ, үлэ бэтэрээнэ

ПОПОВ Егор Петрович

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Елизавета Романовна, оҕолоругар, сиэннигэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, бары аймахтарыгар, чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

1970 сыллаахха Дириг орто оскуолатын бииргэ бүтэрбит доҕотторо.

Күндү бырааппыт, убайбыт

АДАМОВ Алексей Степанович

бу дьыл, кулун тутар 5 күнүгэр соһумардык ыалдьан олохтон туораабытынан, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Тимофеевтар, Беляевтар, С.М. Жергина.

"САНА ОЛОХ"
хаһыат

Кылаабынай
эрдэктэр
ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

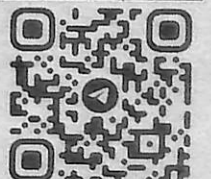
Тэриитэччилэр: СӨ Бырабытылыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАУ
Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. төл/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechchat@mail.ru. Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ салаалтагыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — ПИ №ТУ14-00559.

Эрдээксий аадырыһа:
678670, Чурапчы сэл.,
П.Пинигин аат. уул., 26 а.
Төлөпүннөрбит:
эрдэктэр — 41-332,
отделлар — 41-265.
E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
telegram: @sanaoloh

Аһаар суругар этилэр санаа редакция позициятыгар маддьи сөп түбэһэр буолуога.
Суруука ыйылылар чакчылар кырдыктыахтарыгар эппитинэни аһаар тус бэйлэ сүтэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээкэ сакаас № 10 (12040). Кээмэйэ 2 бл. Ахсаана 770. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэдиэлэбэ биридэ: бэатинсэбэ таһар.

Хаһыат 19.03.2026 с. бэчээкэ бэрилиннэ, 20.03.2026 с. табыста.
"Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээксийэтигэр бэчээттэннэ.

@SANAOLOH